WYDAWNICTWA CENTRALNEJ BIBLJOTEKI WOJSKOWEJ

Nr. 6.

T. VI. R. 1929.

## 1. Wojskowe wiadomości bibljograficzne.

„Wojskowe wiadomości bibljograficzne"—zaznajamiają czytelnika z treścią dzieła, orjentują zainteresowanych w zagadnieniach poruszanych w bieżącej literaturze wojskowej, a zarazem ułatwiają czytelnikom i kierownikom Bibljotek Wojskowych decyzję co do zakupu książek, znanych na podstawie „Komunikatu Bibljograficznego" — jedynie z tytułów.

*Oddział bibljograficzny Centr. Bibl. Wojsk.*

---

Les „Nouvelles Bibliographiques Militaires"—instruisent les lecteurs sur le contenu du livre, permettent aux interessés de s'orienter dans les questions touchées dans la littérature militaire contemporaine et facilitent en même temps aux lecteurs et aux chefs des Bibliothèques Militaires, le choix de livres à acheter parmi les titres nommés dans le „Communiqué Bibliographique".

*Section bibliographique de la Bibl. Mil. Centr.*

*Druk J. B. Kondeckiego. Warszawa, Marszałkowska 53a. Telefon 268-08:*

# BIBLJOGRAFJA.

*Wojennaja kniga posle mirowoj wojny. Wojenno - bibliograficzeskij sbornik Nr. 1 pod riedakcijej W. N. O. pri Wojennoj Akadiemii R. K. K. A. Moskwa, 1925 g., Izd. Cientr. Sowieta W. N. O. „Wojna i Tiechnika". Str. 448. — C. B. W. sygn. 111.809/II.*

Jest to informator wojskowo-bibljograficzny, zawierający kilka tysięcy pozycyj literatury rosyjskiej i obcej (przeważnie tłumaczonej na język rosyjski) z zakresu strategji, taktyki, historji wojny światowej, rosyjskiej wojny domowej i wojny polsko-bolszewickiej, poszczególnych rodzajów broni i t. d., streszczenie i ocenę ważniejszych opracowań wojskowych, z których znaczna część dotyczy wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej, oraz wykazy bibljograficzne, zestawione według frontów, poszczególnych okresów i ważniejszych bitew.

## POLITYKA WOJSKOWA.

Różnym zagadnieniom, związanym z obroną państwa i przysposobieniem wojskowem ludności, poświęcone są 3 broszury propagandowe z cyklu *Na straże S. S. S. R.*, a mianowicie:

KUZMIN N. — *Położenije S. S. S. R. i woprosy oborony. Moskwa — Leningrad, 1928, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 29 — C. B. W. sygn. 77.576/II.*

Jest to popularny, utrzymany w duchu agitacyjnym, zarys zasadniczych zagadnień z dziedziny polityki międzynarodowej oraz zagadnień gospodarczych, związanych z życiem ekonomicznem Związku Sowieckiego.

BOJCOW M. — *Mołodioż i oborona. Moskwa — Leningrad, 1928, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 32. — C. B. W. sygn. 77.574/II.*

Broszura poświęcona jest zagadnieniu przysposobienia wojskowego Komunistycznego Związku Młodzieży (Komsomoł), jak również roli, jaką winien odegrać on w obronie kraju.

MALINOWSKIJ L. — *Żenszczina i oborona. Moskwa — Leningrad, 1928, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo Otdieł Wojennoj Literatury. Str. 27. — C. B. W. sygn. 77.579/I.*

Po krótkiem zobrazowaniu zagadnienia obrony państwa wogóle, autor przechodzi do przedstawienia roli, jaką winna odegrać w niej kobieta, omawiając kolejno rolę kobiety podczas wojny, walkę o wpływy na kobietę, kobieta i Związek Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwgazowej (Osoawiachim). Na końcu podana jest uchwała Rady Centralnej Związku Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwgazowej, co do pracy wśród kobiet.

GIERONIMUS A. — *Partja i Krasnaja armija <Wojenno-Politiczeskaja Akademija R. K. K. A. imieni Tołmaczowa . Moskwa — Leningrad, 1928, Gosudarwiennoje Izdatielstwo Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 196. — C. B. W. sygn. 113.493/II.*

Jest to zarys pracy partji komunistycznej w czerwonej armji oraz jej wojskowej polityki. Autor główną uwagę zwrócił na scharakteryzowanie okresu wojny domowej oraz pracy polityczno-agitacyjnej w szeregach wojska, jako najmniej dotąd oświetlonej.

Książka składa się ze wstępu, omawiającego stosunek rosyjskiej partji komunistycznej do wojska i wojny, oraz 11 rozdziałów:

I Od października do Brześcia; II Utworzenie czerwonej armji; III Zagadnienia wojskowe na VIII kongresie partyjnym; IV 1919 rok; V Nowy odpoczynek; VI Wojna z Polską i Wranglem; VII Od wojny do pokoju; VIII Ostatnie wypady kontrrewolucji; IX Na stopie pokojowej; X Na straży budowania socjalizmu; XI Pod sztandarem Lenina.

Na końcu podany jest wykaz literatury drukowanej oraz źródeł archiwalnych, jakie autor wykorzystał w swej pracy.

## ORGANIZACJA WOJSKA.

*Wysoczajsze utwierżdiennoje rospisanije sborow wojsk dla letnich zaniatij w 1914 godu. — S.-Pietierburg, 1914 g., Wojennaja Tipografija Impieratricy Jekatieriny Wielikoj ( w zdanii Gławnago Sztaba). Str. 152. — C. B. W. sygn. 27.083/I.*

Jest to wydana w 1914 roku przez rosyjski Sztab Główny dyslokacja wojsk rosyjskich według okręgów wojskowych (od I do XII) w obozach letnich przed samym wybuchem wojny światowej.

Wyszczególnia korpusy, dywizje i brygady.

## WOJSKO ŁĄCZNOŚCI.

CEJTLIN W. — *Organizacja swiazi w strielkowoj diwizji i korpusie. <Bibliotieka Komandira . Moskwa, 1925, Gosudarstwiennoje Wojennoje Izdatielstwo. Str. 86. — C. B. W. sygn. 75.784/I.*

Autor, mający opinję jednego z wybitniejszych specjalistów łączności w wojsku sowieckiem, omawia zagadnienia organizacji łączności w dywizji i korpusie. Zagadniena te, zarówno w odniesieniu do dywizji jak i korpusu, przedstawione są w następującej kolejności:

I Transport kolejowy; II Postój zdala od nieprzyjaciela; III Postój w pobliżu nieprzyjaciela; IV Marsz zdala od nieprzyjaciela; V Marsz w pobliżu nieprzyjaciela; VI Natarcie; VII Walka spotkaniowa; VIII Walka obronna; IX Odwrót.

## WYSZKOLENIE WOJSKOWE.

LUCAS, *col.* — *Ce que tout chef doit savoir. Instruction complémentaire pour l'application des règlements. Avec 2 cartes hors texte. Paris 1928, Berger-Levrault Str. VIII, 204.*

Jest to studjum teoretyczne o cechach wojny nowoczesnej, wojska, dowódcy i dowodzenia, oparte na doświadczeniach wojen dawnych, zwłaszcza zaś wojny światowej. Ma ono na celu wyjaśnienie francuskich przepisów regulaminowych na przykładach z ostatniej wojny na froncie zachodnim i zapobieganie na przyszłość błędom, wynikającym z opierania działań wojennych jedynie na teorji.

Autor stwierdza, że zmiany zaszłe w wojnie mają swe źródło w zastosowaniu zasady uzbrojonego narodu i w postępach sprzętu wojskowego, podkreśla rolę piechoty w wojnie światowej i ujawnione podczas tej wojny różnice metod zaczepnych i obronnych, jak również zdolności bojowej wielkich jednostek w zależności od tego, czy walki były pozycyjne, czy też ruchowe, oraz stawia wnioski na przyszłość.

Książka składa się ze wstępu i następujących rozdziałów: I — Cechy ogólne wojny: 1) Cechy ogólne ostatniej wojny, 2) Cechy ogólne operacyj, 3) Cechy ogólne działań poszczególnych rodzajów broni, 4) Konkluzje; II — Człowiek — narzędzie wojny: 1) Stan duchowy kombatanta, 2) Zalety i wady żołnierza francuskiego, 3) Wpływ instytucyj wojskowych (organizacja wojska), 4) Konkluzje; III — Wojna pozycyjna i wojna ruchowa: 1) Jedyny cel wojny, 2) Różnice sytuacyj taktycznych, 3) Cechy wojny pozycyjnej; IV — Zdolność bojowa wielkich jednostek: 1) Wstęp, 2) Regulaminy przedwojenne, 3) Regulaminy czasu wojny (doświadczenia i zmiany organizacyjne 1914 — 1918 r.), 4) Regulaminy powojenne, 5) Konkluzje; V — Metody dowodzenia; VI — O cechach dowódcy: 1) Rola dowódcy, 2) Zalety dowódcy, 3) Cechy wspólne wszystkim dowódcom, 4) Zalety najbardziej potrzebne wyższemu dowódcy, 5) Zalety najbardziej potrzebne niższemu dowództwu, 6) Konkluzje; VII — Przykład uporczywości i koleżeńskości w walce — X korpus i 42 dywizja w bitwie nad Marną (6 — 7 września 1914 r.): 1) Wstęp, 2) Manewr nad Ourcq, 3) Konkluzje.

Książka zaopatrzona jest w 2 mapy.

IV rozdział ukazał się jako artykuł w „Revue Militaire Française" z czerwca — lipca 1927 r.

LYNCKER, *Oblt. — Das Sandkastenbuch. Berlin, 1929, Off. Worte. Str. 65. — C. B. W. sygn. 113.589/II.*

Autor pragnie dać w swej książce wskazówki i zachętę do urządzenia podręcznej strzelnicy. Treść jest tak ujęta, że pozostawia dużo pola do inwencji instruktora i snucia różnorodnych tematów. Tytuły ustępów brzmią: Istota i cel podręcznej strzelnicy. Praktyczne wskazówki do urządzenia podręcznej strzelnicy. Wybór (na mapie) terenu dla strzelnicy. Przeniesienie ukształtowania terenu na podręczną strzelnicę. Ocena terenu. Sytuacja bojowa. Zachowanie się patrolu. Walka plutonu ugrupowanego w głąb. Wywiad dla wprowadzenia w linję bataljonu celem obrony rzeki. Do książki dodano 3 szkice.

ŁUCZININ W. — *Protiwowozdusznaja oborona w striełkowom połku na pochodie i w boju. <Bibliotieka Komandira>. Moskwa — Leningrad, 1928. Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 115. — C. B. W. sygn. 36.366/II.*

Zadaniem pracy jest danie jak najpełniejszego obrazu środków obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej w ramach pułku i bataljonu strzelców. Autor wykorzystał zarówno oficjalny materjał w postaci regulaminów oraz instrukcyj, jak również literaturę zagadnienia i doświadczenia wojsk obcych, w miarę o ile odpowiadają one warunkom wojska sowieckiego. Książka składa się z 3 rozdziałów: I Charakterystyka środków i sposobów napadu powietrznego; II Środki naziemnej obrony przeciwlotniczej używane przez czerwoną armję i ich charakterystyka; III Sposoby obrony przeciwlotniczej w pułku strzelców. Taktyka obrony przeciwlotniczej.

TRIKOWSKIJ N. — *Bojewoj poriadok roty pod ogniom. <Bibliotieka Komandira> Moskwa — Leningrad, 1927, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 35. — C. B. W. sygn. 76.589/I.*

Broszura poświęcona jest zasadniczym zagadnieniom taktyki w zakresie kompanji, plutonu i drużyny piechoty w walce. Autor rozpatruje porównawczo warunki walki piechoty sowieckiej, polskiej i francuskiej.

WIERCHOWSKI A. — *Obszczij sbor i maniowry. <Bibliotieka Komandira> Moskwa — Leningrad, 1928. Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 117. — C. B. W. sygn. 77.496/II.*

Książka ta jest podsumowaniem doświadczeń, zdobytych przez autora 2-letnią pracą w jednym z większych obozów ćwiczebnych Z. S. S. R. Składa się ona ze wstępu i 6 rozdziałów.

I Organizacja wspólnych ćwiczeń różnych rodzajów broni i ich wykonanie; II Organizacja i wykonanie pokazowego ćwiczenia; III Jednostronna gra wojenna w polu; IV Manewr; V Pokazowe ćwiczenia na atak czołgów; VI Manewr za pomocą czołgów.

## PROWADZENIE WOJNY, TAKTYKA I STRATEGJA.

MIEŃCZUKOW E. — *Boi w usłowijach okrużenija. Moskwa — Leningrad, 1929. Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 72.*

Jest to studjum taktyczne, poświęcone rozważaniom o walce w warunkach otoczenia. Autor, przytaczając liczne przykłady, zaczerpnięte z wojen rosyjsko-japońskiej, światowej, rosyjsko-polskiej i rosyjskiej domowej, zapoznaje szczegółowo z przedstawianem zagadnieniem. Książka składa się z następujących rozdziałów: I Charakter teraźniejszych walk wogóle; II Warunki wpływające na częstsze zdarzanie się w przyszłości walk w warunkach otoczenia; III Pojęcie otoczenia; IV Warunki otoczenia; V Środki przeciwdziałania otoczeniu; VI Działania wojenne w warunkach otoczenia; VII Wydostanie się z otoczenia; VIII Wnioski.

ŻIGUR J. — *Buduszczaja wojna i zadaczi oborony S. S. S. R. Moskwa — Leningrad, 1928, Moskowskij Raboczij. Str. 88. — C. B. W. sygn. 77.569/I.*

Jest to popularna broszura, przedstawiająca w przystępnej formie zagadnienie przyszłej wojny oraz obrony kraju. Autor rozpatruje kolejno: I Walkę świata kapitalistycznego ze Z. S. S. R.; II Przygotowanie wojskowe naszych zachodnich sąsiadów; III Rozmach przyszłej wojny; IV Zadania obrony.

DIDIENKO A. — *Takticzeskoje primienienije maskirowki. Moskwa, 1925, Gosudarstwiennoje Wojennoje Izdatielstwo. Str. 164. — C. B. W. sygn. 76.067/II.*

Praca, poświęcona zagadnieniu taktyki maskowania, składa się ze wstępu, omawiającego istotę i rodzaje maskowania, oraz 2 części.

Pierwsza z nich przedstawia organizację służby maskowania, związek jej z taktyką, maskowanie jako środek natarcia i obrony, elementy taktyki maskowania, sytuację taktyczną i maskowania, zadanie taktyczne, zadanie maskowania, obserwację, przedmioty maskowania, dyscyplina maskowania, wykonanie zadania maskowania.

Druga przedstawia sposoby maskowania różnych rodzajów służby i walki: łączności, rozpoznania, czat, oddziałów na postoju i w marszu, walki w natarciu, spotkaniowej i obronnej.

OVEN v. — *Strassenkampf. Gedanken zur Polizeiführerausbildung. Berlin, 1928, Deut. Polizei.-Verlag. Str. 18. — C. B. W. sygn. 36.616/II.*

Major Oven omawia w swej broszurze zachowanie się policji niemieckiej na wypadek rozruchów. Ponieważ niemiecka policja ma charakter regularnego wojska, przystosowanego do celów administracyjnych, przeto treść broszury można uważać za rodzaj wojskowej instrukcji taktycznej dla małych jednostek w walce wśród zabudowań miejskich. Ponieważ zaś major Oven jest funkcjonarjuszem policji (Schutzpolizei) i wykładowcą w Wyższej Szkole Policyjnej i ponieważ jego pogląd w ciągu krótkiego czasu ukazuje się już w 3 wydaniu (raz jako serja artykułów w czasopiśmie „Deutsches Polizei-Archiv", a dwukrotnie w książkowem wydaniu) w nakładzie tejże policji — można uznać pogląd autora w tej sprawie za rodzaj oficjalnej opinji. Na treść książki składają się trzy części. Uliczny bój, wskazówki co do wyszkolenia dowódców policji, czynności współdziałających dowództw policyjnych oraz instrukcje planowe na dłuższą metę. Część zaś pierwsza i druga dzielą się na następujące ustępy: Ilość sił przy natarciu w jednej ulicy; rozdział sił przy natarciu na grupę domów obsadzonych przez zbuntowanych; wybór miejsca dla wyłomu i dla kierunku natarcia w walce z grupą domów zrewolucjonizowaną. Część druga obejmuje rozdziały: prowadzenie ćwiczeń, aplikacyjne ćwiczenia, gra wojenna.

GUROW S. i SZILDBACH K. — *Ochrana i oborona żeleznych dorog. <Bibliotieka Komandira >. Moskwa — Leningrad, 1928. Gosudarstwiennoje Izdatielstwo Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 144. — C. B. W. sygn. 36.362/II:*

Autorzy przedstawiają zagadnienia strzeżenia i obrony kolei żelaznych najpierw na historycznych przykładach doświadczeń wojen, następnie zaś wyciągnięte stąd wnioski teoretyczne przerabiają na specjalnem zadaniu. Książka składa się ze wstępu i 6 rozdziałów:

I Dzisiejsze znaczenie kolei żelaznych; II Napady na koleje (podane są przykłady zaczerpnięte z wojen: amerykańskiej secesyjnej, francusko - niemieckiej 1870 — 71 r., południowo-afrykańskiej 1899 — 1902 r., rosyjsko-japońskiej 1904 — 1905, światowej, polsko-rosyjskiej 1919 — 1920 i rosyjskiej domowej); III Strzeżenie kolei żelaznych; IV Organizacja strzeżenia i obrony kolei; V Rozwiązanie zadania z organizacji strzeżenia i obrony kolei żelaznej na odcinku pułku; VI Dodatkowe dane do zadania i wykonania go z ich uwzględnieniem (napad partyzantów, lotnictwa, niebezpieczeństwo napadu kawalerji).

## MARYNARKA WOJENNA.

SAKOWICZ A. — *Rieczny je i oziernyje flotilii. S piatnadcatju schiemami. Bibliotieka Komandira>. Moskwa — Leningrad, 1927 g., Gosudarstwiennoje Izdatielstwo, Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 132. — C. B. W. sygn: 112.361/II.*

Jest to praca teoretyczno- taktyczna i organizacyjna o flotyllach rzecznych oraz jeziornych na podstawie doświadczeń wojen dawnych, okresu poprzedzającego wojnę światową, wojny światowej, rosyjskiej wojny domowej i wojny polsko-bolszewickiej.

Oparta jest na rosyjskiej i obcej literaturze przedmiotu.

Książka składa się z przedmowy i 6 rozdziałów następujących: I — Flotylle rzeczne w czasie wojny secesyjnej Ameryki Północnej 1861 — 1865 r.; II — Flotylle rzeczne w okresie poprzedzającym wojnę światową i w dobie obecnej; III — Flotylle rzeczne w czasie wojny domowej; IV — Organizacja flotylli rzecznych i jeziornych; V — Wojskowe znaczenie komunikacyj wodnych; VI — Taktyka flotylli rzecznych i jeziornych; konkluzje autora. Zaopatrzona jest w 15 szkiców.

Zawiera między innemi dane co do składu austrjacko-węgierskiej flotylli dunajskiej i rosyjskiej flotylli amurskiej w 1914 — 1918 r. oraz co do roli kanonierek na Marnie i Yzerze w 1914 r.

GROSS OTTO, *Kapit. zur See, Dr. — Seekriegslehren im Lichte des Weltkrieges. Ein Buch für den Seemann, Soldaten und Staatsmann. Berlin, 1929, Mittler. Str. XVI, 234. — C. B. W. sygn. 113.494/II.*

Podobnym filozofem zagadnienia wojny, jakim gen. Clausewitz był dla operacyj lądowych, był anglik kpt. Corbett dla operacyj morskich. Jego książka *(Some principles of maritime strategy)*, wydana przed samą wojną, stanowiła epokę w literaturze tego przedmiotu. Zbliżona tendencją do dzieła Corbetta, była książka kpt. marynarki niemieckiej Stenzla *„Kriegsführung zur See"*, kontynuacją zaś tego samego kierunku studjów jest obecnie wydana książka Grossa.

Zadanie jej — to chęć wskazania zarówno marynarzom, jak politykom i mężom stanu zasadniczych linij wielkomocarstwowej polityki morskiej wraz z jej środkami działania, t. j. wojną, blokadą, handlem morskim, panowaniem nad linjami morskiemi i t. d. Zadaniem tej książki jest też uczynienie zagadnienia wojny morskiej zagadnieniem zrozumiałem, nie tylko marynarzom, lub wojskowym, lecz całemu narodowi i wszystkim jego kierownikom w dziedzinie spraw politycznych, gospodarczych, finansowych, kulturalnych i wojskowych. Książka rozpada się na wstęp i siedem rozdziałów: I. Nauka o wojnie, prowadzenie wojny i polityka. II. Formy wojny i metody, natarcie i obrona, wojna z ograniczonym celem i dążeniem do rozbicia przeciwnika; III. Wspólne cechy między prowadzeniem wojny lądowej i morskiej; IV. Pojęcie władzy nad morzem; V. Sposoby zdobycia władzy nad morzem: a) doprowadzenie do rozstrzygnięcia drogą walki, b) drogą blokady; VI. Spo-

soby obrony słabszego przed zawładnięciem morza; flota w obronie; operacje mniejsze. VII. Sposoby wykonywania władzy nad morzem: a) Operacje krążowników, wojna handlowa i ochrona handlu, b) operacje mieszane (lądowe i morskie), c) przewóz wojsk i matrejału wojennego.

## SŁUŻBA ZDROWIA I WETERYNARJA.

*Wojenno-Sanitarnyj Sbornik. Pod riedakcjej Z. P. Sołowjowa, N. N. Burdienko. N. A. Zieleniewa, A. P. Sawieljewa, N. I. Tichomirowa, J. P. Frołowa. < Wojenno-Sanitarnoje Uprawlenije R. K. K. A>.Moskwa, 1928, Izdatielstwo Narkomzdraw R. S. F. S. R. Str. 228, 2 tablice fotografij. — C. B. W. sygn. 113.514/II.*

Jest to praca zbiorowa poświęcona zagadnieniom służby zdrowia w wojsku sowieckiem. Składa się ona z 18 następujących prac:

1. Z. Sołowjow — Nasze wyniki i perspektywy (na 10-lecie czerwonej armji); 2. A. Zamiatin — Ewakuacja na froncie północnym w czasie wojny domowej; 3. M. Barsukow — Organizacja wojskowej służby sanitarnej podczas pierwszych miesięcy władzy sowieckiej; 4. E. Iwanowskij — Personel kierowniczy wojskowo-sanitarny; 5. S. Bursztyn — Czy Wojskowa Akademja Medyczna wypuszcza lekarzy wojskowych? 6. W. Samsonow — Na nowych drogach (Kaukaska wojskowa stacja klimatyczna); 7. S. Sieńko - Popowskij i I. Goldberg — Etapy i formy zaopatrzenia służby zdrowia R. K. K. A. w ciągu 10 lat; 8. N. Dieriewienskow — Profilaktyczne podstawy leczniczo-sanitarnej organizacji czerwonej armji i ich praktyczne wykonanie; 9. S. Jonin — Przyczynek do metodyki pracy międzyćwiczeniowej służby sanitarnej pułku terytorjalnego; 10. W. Moriew — Hygjeniczna ocena tkanin używanych na umundurowanie marynarzy; 11. M. Szubnikow — Witaminy w żołnierskiej porcji żywnościowej; 12. A. Sawieljew — W sprawie chronicznego zatruwania ołowiem; 13. F. Bernhof — W sprawie szczepionek w wojsku; 14. P. Mitrofanow — Wychowanie fizyczne w Gurzufskim wydziale wojskowej stacji kuracyjnej Krymu; 15. G . Birzin — Zasady normowania i oceny sprawności fizycznej; 16. D. Rosenblum i K. Miendiuk — Próba studjowania marszu przyśpieszonego; 17. J. Wasiljew — Przyczynek do studjowania pełzania w warunkach polowych; 18. J. Drugow — Mechanizm działania iperytu na żyjącą komórkę w świetle różnych teoryj.

Na końcu podane są sprawozdania z szeregu książek z zakresu medycyny wojskowej, kronika oraz nekrologi 5 wybitnych lekarzy.

LEONARDOW B. — *Organizacja miedicinskoj pomoszczi w pole. Taktika wojenno-sanitarnoj służby. Moskwa — Leningrad, 1929. Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 180.*

Jest to podręcznik taktyki sanitarnej, przeznaczony dla słuchaczy Wojskowej Akademji Medycznej oraz lekarzy wojskowych służby czynnej i rezerwy. W pracy uwzględnione zostały nowe systemy prowadzenia działań wojennych. Autor wykorzystał odnośną literaturę zachodnio-europejską i amerykańską, biorąc z niej wszystko to, co da się zastosować w rosyjskich warunkach. Książka składa się z następujących rozdziałów:

I Zadania pomocy sanitarnej w polu; II Rodzaje tej pomocy; III Pakiet opatrunkowy; IV Nosze; V Obsługa noszy; VI Patrol sanitarny; VII Nosze na kółkach; VIII Nosze na jukach; IX Wóz sanitarny; X Placówka pomocy lekarskiej; XI Czołówka sanitarna; XII Główny punkt opatrunkowy; XIII Sortowanie rannych, zatrutych i chorych; XIV Przygotowywanie dróg początkowej ewakuacji.

SZUR I. W. i SZPAJER N. M. — *Wojenno-wietierinarnaja służba. Pod riedakcijej i s priedisłowijem N. M. Nikolskogo. Moskwa, 1928 g., Izdatielstwo „Wojennyj Wiestnik". Str. 359. — C. B. W. sygn. 113.481/II.*

Jest to praca fachowa o służbie weterynaryjnej i remontu w wojsku sowieckiem, zawierająca krótki zarys historyczny powstania i ewolucji służby weterynaryjnej od czasów najdawniejszych do 1917 roku, zestawienie stosunków w tym za-

kresie w wojsku carskiem i sowieckiem, nieliczne dane co do służby weterynaryjnej i remontu, ilości koni i strat w koniach wojska angielskiego, francuskiego, niemieckiego i rosyjskiego podczas wojny światowej, oraz co do organizacji służby wojskowo-weterynaryjnej w poszczególnych państwach po wojnie (między innemi w Polsce).

Oparta jest na urzędowych źródłach sowieckich, na literaturze rosyjskiej oraz częściowo obcej.

Książka składa się z przedmowy redaktora Nikolskiego, przedmowy autorów i 6 rozdziałów oraz 26 paragrafów, zawiera aneksy i szematy; na końcu każdego rozdziału podany jest wykaz źródeł.

## GEOGRAFJA.

JEGORJEW W. — *Bałtijskoje morie. Moskwa, 1927, Wojennyj Wiestnik. Str. 195 i 1 mapa. — C. B. W. sygn. 112.537/II.*

Książka poświęcona jest znaczeniu morza Bałtyckiego jako czynnika ekonomicznego i wojskowego w życiu państw leżących na jego wybrzeżach. Składa się z 12 rozdziałów:

I Położenie, rozmiary, powierzchnia, warunki nawigacyjne i klimatyczne; II Wojskowo-ekonomiczny zarys; III Drogi; IV Wybrzeża i porty Niemiec; V Polski i litewski dostępy do morza; VI Wybrzeże i porty Łotwy; VII Wybrzeże i porty Estonji. Moonsund; VIII Wybrzeże Z. S. S. R. i Leningrad; IX Wybrzeże i porty Finlandji; Orlandzki archipelag; X Wybrzeże i porty Szwecji; XI Wybrzeże i porty Danji; XII Położenie polityczne na morzu Bałtyckiem. Siły państw mających dostęp do niego. Strategiczne położenie na Bałtyku.

OHQUIST JOHANNES — *Finnland. Berlin, 1928, Vowinckel. Str. X, 257. — C. B. W. sygn. 113.390/II.*

Książka Ohquista stanowi rzeczowo i ilościowo powiększone wydanie z r. 1919, oparte na rozległej lekturze, gruntownej znajomości kraju i wyzyskaniu licznych oficjalnych i półoficjalnych materjałów źródłowych. Autor zaczyna swą książkę od opisu fizycznej strony kraju, jego położenia, geologicznego układu, bogactw ziemnych, klimatu, fauny i flory, poczem przechodzi do ludności, jej zwyczajów, charakteru i układu społecznego. Następnie omawia pokrótce dzieje Finlandji za czasów szwedzkich i rosyjskich, poczem przechodzi do okresu walk o niepodległość z lat 1917/18. Dalsze rozdziały poświęca autor obecnej organizacji państwa, życiu gospodarczemu oraz rozwojowi kultury narodowej. Na końcu książki przywodzi autor wykaz literatury wyzyskanej.

## POLITYKA.

*Le Livre blanc allemand de 1919 sur les responsabilités de la guerre, avec introduction, notes et commentaires de R. Mennevée, directeur des Documents Politiques. — Paris, 1925. Edition des Documents Politiques. Str. 123. — C. B. W. sygn. 32.759/II.*

Jest to praca polityczno-historyczna z zakresu zagadnienia odpowiedzialności za wywołanie wojny światowej na tle rokowań pokojowych w 1919 roku.

Autor daje przebieg sprawy tej na konferencji pokojowej i przytacza szereg dokumentów, a wśród nich zaopatrzoną w swoje uwagi i komentarze t. zw. Białą Księgę niemiecką, przedstawioną na konferencji przez delegację niemiecką i mającą wykazać, że Niemcy nie są wyłącznemi winowajcami wybuchu wojny.

Książka składa się ze wstępu i 5 rozdziałów następujących: I — Artykuł 231 i odpowiedzialność jednostronna Niemiec za wojnę; II — Protesty niemieckie i odpowiedzi sprzymierzonych; III — Biała Księga niemiecka; IV — Odpowiedź sprzymierzonych; V — Podpisanie pokoju. W konkluzji autor podkreśla błąd, polegający na oparciu traktatu pokojowego i sprawy odszkodowań na jednostronnej winie Niemiec, jak również wynikające z takiego postawienia sprawy przyszłe niebezpieczeństwo wojny.

*Kazaczestwo. Mysli sowriemiennikow o proszłom, nastojaszczem i buduszczem kazaczestwa. Pariż, 1928, Izdanije, Kazaczjago sojuza". Str. 379, 3 nlb. — C. B. W. sygn. 77.791/II.*

W r. 1927 Zarząd Związku Kozackiego oraz atamanowie wojsk kozackich Donu, Kubani i Tereku, przebywający na emigracji, postanowili przeprowadzić ankietę wśród wybitniejszych rosyjskich działaczy emigracyjnych różnych orjentacyj politycznych z prośbą o wypowiedzenie się, co do roli kozaczyzny i jej ewentualnej przyszłości w odrodzonej Rosji. Ankieta ta została skierowana do 200 prawie osób wojskowych, duchownych, uczonych, pisarzy oraz społecznych i politycznych działaczy. Połowa z nich nadesłała swe odpowiedzi, z których powstała ta książka. Widzimy tu m. n. poglądy generałów: Dienikina, Wrangla, Daniłowa, Łukomskiego, Skoropadskiego; profesorów: Milukowa, Kizewettera; pisarzy: Kuprina, Aldanowa, Astrowa; działaczy politycznych: Burcewa, Kierienskiego, Struwego i innych.

## HISTORJA.

FLOURNOY FRANCIS ROSEBRO. — *Parliament and war. The relations of the British Parliament to the administration of foreing policy in connection with the initiation of war (1832 — 1914). — London, 1927, P. S. King., Str. XI, 282.*

Jest to studjum polityczno-historyczne o roli parlamentu angielskiego w zakresie polityki zagranicznej i o udziale jego w decyzjach, które pociągały za sobą stan wojny dla Wielkiej Brytanji w okresie czasu od 1832 do 1914 r. włącznie, ze szczególnem uwzględnieniem tła politycznego jej przystąpiena do wojny światowej.

Autor omawia zwłaszcza stosunki angielsko-francuskie od 1910 do 1914 r., rokowania poufne w sprawach wojskowych i morskich i dwuznaczne o nich deklaracje rządu angielskiego, przedstawiającego Ententę, jako grupę pacyfistyczną w stanie przyjaznej rywalizacji z Trójprzymierzem, niedyskrecję prasy w sprawie zobowiązań Anglji względem Francji, stosunek stronnictw angielskich do francuskiej i rosyjskiej polityki rządu angielskiego, kryzys lipcowy 1914 r. i chwiejność polityki rządu angielskiego aż do pierwszych dni sierpnia wskutek równego podziału członków gabinetu na zwolenników zachowania neutralności i zwolenników interwencji, politykę zagraniczną lorda Grey'a i sukces jego w parlamencie przy zupełnym prawie braku dyskusji; stwierdza, że teoretycznie nieograniczona władza parlamentu angielskiego sprowadza się w praktyce do ratyfikowania aktów rządowych, że w sprawie konfliktu 1914 roku nie było konsultacji publicznej parlamentu, która istniała jedynie w rozmowach prywatnych, przyznaje jednak, że brak dokładnych danych o rzeczywistym wpływie parlamentu na decyzje gabinetu angielskiego i że na ogół linja postępowania rządu była zgodna z ewolucją większości parlamentu.

Pominąwszy tendencje pacyfistyczne autora, obrońcy praw parlamentu i rozszerzenia kontroli jego nad rządem, praca ta, oparta na stenogramach posiedzeń izby, stanowi rzeczowy przyczynek do historji kryzysu 1914 roku.

*Mémoires de sir George Buchanan, ancien ambassadeur d'Angleterre en Russie (1910 — 1917). Traduit de l'anglais par Marcel Thiébaut. Paris, 1927, Payot. Str. 308. — C. B. W. sygn. 110.351/II.*

Są to pamiętniki b .ambasadora Wielkiej Brytanji w Petersburgu od 1910 do dnia 6 stycznia 1918 r., obejmujące okres czasu od 1910 do 1922 r., ze szczególnem uwzględnieniem wojny światowej.

Książka składa się z przedmowy tłumacza i z 23 rozdziałów, z których pierwszy daje rzut oka na stosunki przedwojenne, następne omawiają działalność ambasadora i spostrzeżenia jego co do rosyjskiej polityki wewnętrznej oraz zagranicznej podczas wojny światowej, aż do rewolucji 1917 roku i przewrotu bolszewickiego włącznie, ostatni zaś zawiera opis wyjazdu autora z Rosji w pierwszych dniach stycznia 1918 r. i stosunków politycznych do 1922 roku.

Autor podkreśla wysiłki swoje w kierunku utrzymania jaknajlepszych stosunków między Anglją a Rosją i osobiste zabiegi u Mikołaja II o bardziej liberalną

politykę, oraz stara się wykazać bezpodstawność oskarżenia Anglji o dążenie do wojny i o przygotowanie rewolucji rosyjskiej.

WITTE S. J., *graf. — Wospominanija. — Berlin, 1922 — 1923 gg. „Słowo". Tom I — str. XXXIV, 512, tom II — str. XI, 570, tom III — str. XII,440. — C. B. W. sygn. 27.841/II.*

Są to pamiętniki b. rosyjskiego ministra skarbu i premjera hrabiego Witte'go, poświęcone stosunkom wewnętrznym i polityce zagranicznej Rosji przedwojennej, charakterystyce rosyjskich sfer rządzących (Mikołaja II i jego otoczenia) i przedstawieniu działalności autora w kierunku podniesienia dobrobytu Rosji oraz osiągnięcia w tym celu pokoju drogą zawarcia przymierza kontynentalnego: Rosji — Francji — Niemiec.

Autor podkreśla wszechwładny i zgubny wpływ cesarzowej, swoje własne, rzekomo nieomylne przewidywania, przy jednoczesnej krytyce wszystkich ministrów oraz prawicy rosyjskiej i broni manifestu październikowego (1905 r.), który — zdaniem jego — zbawiłby Rosję, gdyby go nie pomniejszono.

Tom I pamiętników obejmuje okres czasu od wstąpienia na tron Mikołaja II do wojny rosyjsko-japońskiej (1894 — 1905 r.); tom II — od manifestu 30 października 1905 r. do końca 1911 r.; tom III — dzieciństwo autora i panowanie Aleksandra II oraz Aleksandra III (1849 — 1894 r.).

GAZI MUSTAFA KEMAL PASCHA — *Die nationale Revolution, 1920 — 1927. Leipzig, 1928, Koehler. Str. VIII, 397. — C. B. W. sgn. 113.441/II.*

Dalszy ciąg mowy Kemala Paszy, której pierwszą część wydano pt. *Der Weg zur Freiheit* (zob. Wojsk. Wiadom. Bibl. nr. 4/28, str. 16) dotyczy wypadków, które się rozegrały między majem 1920 a 1925 rokiem. Rozpoczyna tę cześć mowy (Rozdział I, 1920. *Das Jahr der inneren Kämpfe)* przytoczenie przemówienia, które wygłosił Kemal Pasza przed świeżo zwołanem Zgromadzeniem Narodowem, a w którem wytyczył nowe linje państwowego programu tureckiego. Następnie omawia Kemal wrzenie wewnątrz kraju, popierane nie tylko przez Francję, Grecję i Anglję ale i przez sułtana i rząd konstantynopolitański. Trudna sytuacja polityczna zaostrzyła się jeszcze, gdy do walki wystąpili Armeńczycy, a zwłaszcza, gdy Grecy zbrojnie zajęli Trację, Smyrnę i ruszyli w głąb Anatolji. Dzięki energicznej pracy organizacyjnej skupiono tyle sił zbrojnych, że z końcem 1920 r. potrafiono uspokoić wnętrze kraju, tak że z początkiem 1921 można było wystąpić jednolicie na zewnątrz. Na razie jednak (Rozdział II, *Das Jahr der Schlachten)* wszystkie rokowania z państwami europejskiemi zawiodły tak, że dopiero po pierwszem większem zwycięstwie nad Grekami pod Sarkarją w końcu sierpnia 1921 zdołano doprowadzić do angorskiego układu z Francją, zawartego dn. 20 października 1921. (Rozdział III. 1922. *Das Jahr des Sieges).* Wzmożone dzięki temu siły tureckie umożliwiły Kemalowi Paszy, który piastował w tym czasie obok prezesury Zgromadzenia Narodowego, Naczelne Dowództwo wojska, uderzyć w sierpniu 1922 na Greków, a po rozbiciu ich oswobodzić wszystkie zaokupowane dotąd części Małej Azji oraz Trację. (Rozdział IV. *Das Jahr des Friedens).* Wysiłki te około obrony niezawisłości zakończył ostatecznie traktat lozański, zawarty z państwami europejskiemi na wiosnę 1923. Od chwili tej zaczęła się praca na wewnątrz, która z zacofanej monarchji tureckiej uczyniła postępową republikę, wielkiemi krokami zdążającą za dorobkiem kulturalnym Europy. Ostatni rozdział pt. *„Die neue Türkei"* omawia szczegółowo przebieg tej pracy, ilustrując ją — podobnie zresztą jak resztę dzieła — dokumentami przytaczanemi w całości.

LENZ MAX — *Die Begegnung König Wilhelms I mit dem Kaiser Franz Joseph im Gastein am 3 August 1863. Leipzig, 1928, Dieterichische Verlagsbuchhandlung. Str. 54. — C. B. W. sygn. 113.575/II.*

Znany historyk niemiecki, oparłszy się na nowych materjałach archiwalnych, omawia obszernie i wyjaśnia zagadkę spotkania dwóch władców niemieckich w Gastein w r. 1863. Cesarz austrjacki wystąpił wtedy z projektem reformy ram organizacyjnych Związku Niemieckiego, który miał zapewnić Austrji naczelne miejsce wśród

panujących niemieckich, i starał się pozyskać dla tego projektu króla Wilhelma. W pertraktacje te wdał się jednak Bismarck, który zdołał jeszcze w ostatnim momencie uchronić króla Wilhelma przed zobowiązaniami, mogącemi wprowadzić Prusy w trudną syutację. Sprawa spełzła ostatecznie na niczem, wywołując obustronne rozdrażnienie.

HALLGARTEN WOLFGANG — *Studien über die deutsche Polenfreundschaft in der Periode der Märzrevolution. München, 1928, Oldenbourg. Str. VI, 138. — C. B. W. sygn. 113.573/II.*

Książka ta, nie pozbawiona pewnej aktualnej tendencji politycznej, przedstawia w sposób objektywny nastrój poszczególnych części Niemiec wobec polskich emigrantów 1831 r., a następnie omawia obszernie i gruntownie nastrój w Prusiech w latach 1848/9 w sprawie polskiej; opisuje przygotowania do wojny prusko-rosyjskiej, rozbieżność między poszczególnemi odłamami społeczeństwa pruskiego oraz rozdźwięk między hasłami, rzucanemi przez oficjalne sfery pruskie a faktycznemi posunięciami. Autor wskazuje też, że nawet bardzo życzliwe nastroje społeczeństwa niemieckiego z lat 1848/9 uległy zmianie w okresie po wojnie krymskiej, a to na skutek konsekwentnej a wrogiej polskiej sprawie polityki Bismarcka. Książka rozpada się na 5 rozdziałów: 1. Sprawa polska i opinja niemiecka przed r. 1848. 2. Polityka liberalna ministerjum pruskiego wobec Polaków i los marcowej rewolucji niemieckiej. 3. Frankfurt i Berlin. 4. Sprawa reorganizacji Poznańskiego w latach 1849/50 i partje polityczne. 5. Koniec niemieckiej przyjaźni wobec sprawy polskiej.

## HISTORJA WOJSKOWA.

FAYLE C. ERNEST. — *The war and the shipping industry. <Economic and social history of the world war. British series. — Publications of the Carnegie Endowment for International Peace>. London, 1927, Humphrey Milford, Oxford University Press. Str. XXIV, 472. — C. B. W. sygn. 111.743/III.*

Autor angielskiej urzędowej historji handlu morskiego podczas wojny światowej „Seaborne trade in war" (patrz Wojskowe Wiadomości Bibljograficzne T. I. zeszyt 4/1923 r. str. 4) i wykładowca ekonomji wojny w angielskich szkołach wojskowych oraz morskiej swoją pracę organizacyjno-gospodarczą z zakresu historji wojny światowej poświęca sprawie eksploatacji i budownictwa angielskiej floty handlowej podczas wojny i po wojnie.

Omawia kolejno stan floty i jej budownictwa w chwili wybuchu wojny światowej, trudności powstałe w związku z wojną, ubezpieczenia, rekwizycje, obciążenie floty i wzrost cen, próby rozwiązania zagadnienia tonnażu, początek kontroli rządowej, stan floty w 1915 — 1916 r., zyski i płace w budownictwie okrętowem, scentralizowanie kontroli, rozszerzenie rekwizycyj, wzmożenie budowy okrętów, konwojowanie transportów, stan angielskiej floty handlowej w chwili zawieszenia broni i w okresie powojennym, stopniowe zniesienie kontroli rządowej oraz rozwój przemysłu okrętowego po wojnie; podkreśla wpływ wojny światowej na możliwości angielskiej floty handlowej i ogrom wysiłków w kierunku opanowania kryzysu tonnażu.

Książka składa się z przedmowy wydawcy, przedmowy autora, 27 rozdziałów i 49 bardzo szczegółowych wykazów statystycznych, oraz zaopatrzona jest w indeks alfabetyczny zagadnień i nazw.

Fachowa ta praca, oparta na angielskich źródłach urzędowych i literaturze przedmiotu, wchodzi w skład serji angielskiej cyklu wydawnictw fundacji Carnegie'go, poświęconych gospodarczej i społecznej historji wojny światowej.

BUBNOW A. — *Grażdanskaja wojna, partija i wojennoje dieło. Moskwa, 1928, Wojennyj Wiestnik. Str. 77. — C. B. W. sygn. 77.593/II.*

Książka składa się z 3 prac: 1) O wojnie domowej 1918 — 1921; 2) W. K. P. (b.) i sztuka wojskowa; 3) Cztery etapy.

Pierwsza z tych prac stanowi artykuł wstępny do 3-tomowej pracy zbiorowej p. t. „Wojna domowa 1918 — 1921 r.", wydanej na 10-lecie czerwonej armji, druga

ukazała się w książce Akademji im. Tołmaczowa, trzecia zaś stanowi artykuł autora w jubileuszowym Nr. „Prawdy" z 1927 r.

Owe 4 etapy w rozwoju wojska sowieckiego stanowią: 1) okres formacyj ochotniczych; 2) przejście do zasady wojska regularnego; 3) okres demobilizacji; 4) tworzenie siły zbrojnej w warunkach pokojowych, na zasadach doświadczenia wojny domowej.

SZIŁOWSKIJ E. — *Na Bieriezinie. Diejstwija XVI armii na r. Bieriezinie w martie — ijule 1920 goda < Wojennaja Akadiemija R. K. K. A. imieni M. W. Frunze >. Moskwa — Leningrad, 1928, Gosudarstwiennoie Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 136. — C. B. W. sygn. 113.490/II.*

Praca Sziłowskiego, b. szefa oddziału operacyjnego XVI armji sowieckiej w r. 1920, zawiera obraz pierwszej nieudanej próby sforsowania przez tę armję w maju 1920 r. przeprawy przez Berezynę oraz następnych pomyślnych już usiłowań w lipcu, jak również przygotowań do tych operacyj, poczynając od marca.

Książka powstała z monograficznego wykładu autora w sowieckiej Akademji Wojskowej na temat „Forsowanie Berezyny przez XVI armję w maju 1920 r.". Celem dokładnego przedstawienia tego zagadnienia, autor musiał cofnąć się wstecz, dając obraz przygotowań do operacji, a następnie, chcąc dać całokształt działań nad Berezyną, uzupełnił swą pracę zarysem przebiegu lipcowego przełamania przez Rosjan naszej obrony.

Praca oparta jest na całej sowieckiej literaturze drukowanej (z polskiej podane są tylko „Rok 1920" marsz. Piłsudskiego i „Front litewsko-białoruski" gen. Szeptyckiego) oraz na materjale archiwalnym. W załącznikach podane jest 7 szkiców oraz szereg dokumentów w postaci rozkazów operacyjnych, raportów i różnych wykazów.

BECKER, *gén.* — *Les heures de la Grande Guerre. Surprises. Miracle. Attente. Victoire. Paris, 1927, Berger-Levrault. Str. 49. — C. B. W. sygn. 35.787/II.*

Jest to syntetyczne zestawienie najpoważniejszych w życiu Francji momentów wojny światowej, za które autor uważa: 1) zaskoczenie moralne (nieoczekiwana wojna), taktyczne (uzbrojenie wojska niemieckiego) i strategiczne (nawałnica niemiecka przez Belgję), 2) cud nad Marną 1914 r., 3) wyczekiwanie w okopach, stanowiące ciężką próbę dla wojska francuskiego i 4) zwycięstwo 1918 roku.

*Wojenno-Istoriczeskij OtdiełSzwiedskogo Gienieralnogo Sztaba. — Srażenije pri Gorlica — Tarnow 2 — 6 maja 1915 g. Moskwa — Leningrad, 1929, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 223 i 2 mapy. — C. B. W. sygn. 77.923/II.*

Jest to oficjalna praca Wydziału Historycznego Szwedzkiego Sztabu Generalnego (Generalstaben Krigshistoriska Adveling), poświęcona zagadnieniu współpracy artylerji z piechotą w czasie gorlickiego przełomu. Autorzy oparli się na literaturze drukowanej, a także w dość znacznym stopniu na źródłach rękopiśmiennych w postaci rozkazów, wyciągów z dzienników bojowych i t. p., ofiarowanych przez gen. Lindera Wydziałowi Historycznemu Szwedzkiego Sztabu Generalnego. Przekład rosyjski zaopatrzony jest w liczne przypisy Smysłowskiego, znanego rosyjskiego artylerzysty. Praca składa się z przedmów do rosyjskiego przekładu i oryginału oraz 10 rozdziałów:

I Dane o wspólnych działaniach piechoty i artylerji w niemieckiem i rosyjskiem wojsku przed wojną światową i podczas pierwszych miesięcy wojny; II Przegląd działań w Zachodniej Galicji od 2 do 6 maja 1915 r.; III Rejon operacyj i charakter miejscowości; IV Organizacja oddziałów i ich skład; V Pozycje rosyjskie; VI Przygotowania do natarcia; VII Stan pogody; VIII Przełom 2-go maja; IX Działania manewrowe; X Omówienia końcowe.

SUCHOW W. — *Kratkij oczerk istorii wojennogo iskusstwa. Moskwa — Leningrad. 1929, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo. Otdieł Wojennoj Litieratury. Str. 29. — C. B. W. sygn. 77.906/II.*

Autor w popularnej i krótkiej formie przedstawia historję wojskowości od czasów świata klasycznego do naszej epoki. Książka ta została napisana głównie

na podstawie prac Swieczina „Historja sztuki wojennej" i „Ewolucja sztuki wojennej", Mehringa „Szkice z historji wojny i sztuki wojennej" oraz Łukina-Antonowa „Z historji wojsk rewolucyjnych". Składa się ona ze wstępu oraz 6 rozdziałów:

I Krótkie zapoznanie się ze sztuką wojenną starożytnych Greków i Rzymian (Grecja i Aleksander Macedoński. Rzym i Kartagina. Hannibal. Kanny. Wojsko Rzymu cesarskiego. Juljusz Cezar);

II Krótkie wiadomości o systemach wojskowych Europy, poprzedzających rozwój wojsk stałych (Feodalne pospolite ruszenie i milicje miejskie średniowiecza, początki wojsk najemnych. Odrodzenie piechoty i załamanie się feodalnej siły zbrojnej. Wojska najemne XV — XVI wieków);

III Stałe wojsko XVII — XVIII wieków (Przejście do wojsk stałych. Krótkie wiadomości o wojskach Maurycego Orańskiego, Gustawa Adolfa i Cromwella. Rozwój techniki i system zaopatrywania. Wojska Prus, Francji i Rosji w XVIII w. Przykłady pracy wojennej wojska XVIII w.: wielka wojna północna — Połtawa i wojna siedmioletnia — Kunnersdorf);

IVRozwój sztuki wojennej w epoce wielkiej rewolucji francuskiej i Napoleona (Ogólna charakterystyka. Wojsko rewolucji. Wojsko i sztuka wojenna Napoleona. Krótki zarys niektórych kampanij napoleońskich).

V Wiek XIX. System wojsk kadrowych w drodze do narodu pod bronią (Ogólne warunki rozwoju sztuki wojennej i charakterystyczne etapy tego rozwoju. Rozwój techniki. Naród pod bronią jako system organizacji sił zbrojnych. Charakterystyczne momenty rozwoju strategji i taktyki. Kampanja 1866 r. Wojna 1870 — 1871 r. Wojskowa organizacja Komuny Paryskiej. Północno-amerykańska wojna secesyjna 1861 — 1865 r. Wojsko rosyjskie w XIX wieku. Kampanja 1877 — 1878 r.

VI Początki XX wieku (Ogólna charakterystyka. Z doświadczeń wojny anglo-burskiej 1899 — 1902 r. Działania w Mandżurji w czasie wojny rosyjsko-japońskiej 1904 — 1905 r. Z doświadczeń wojen światowej i rosyjskiej domowej.

KROMAYER JOHANNES *und* VEITH GEORG — *Heerwesen und Kriegsführung der Griechen und Römer. München, 1928, Beck. Str. IX, 649. — C. B. W. sygn. 113.574/II.*

Dzieło Kromayera i Veitha różni się zasadniczo od dotychczasowych opracowań, dotyczących dziejów wojskowości w starożytności tem, że omawia według jednego schematu dzieje wojskowości greckiej i rzymskiej. autorowie bowiem uznali, że liczne różnice zachodzące między wojskowością rzymską i grecką, są stosunkowo podrzędnej natury w porównaniu do pierwszorzędnych podobieństw zachodzących między temi dwoma odłamami zagadnień. Oprócz tego ograniczyli się autorowie tylko do Rzymian i Greków, nie dotykając wojskowości ludów Wschodu, Kartagińczyków, Gallów i Germanów. Wreszcie wyłączyli ze swego przedstawienia omawianie dokładniejsze organizacji państwa i struktury społeczeństwa, jak także historji wojen.

Za to, w przeciwstawieniu do dotychczasowej literatury, obszernie omówili autorzy strategję oraz taktykę grecką i rzymską, dalej marynarkę wojenną i sztukę oblężniczą w łączności z nauką o fortyfikacji i ówczesnej artylerji. Dzieło rozpada się na dwie części, grecką i rzymską, a w nich na następujące rozdziały: 1. Źródła i literatura do dziejów greckiej wojskowości. 2. — 3. Organizacja i taktyka grecka (osobno w okresie mykeńsko-homeryckim, w okresie wolnych państw greckich i w okresie macedońsko-helleńskim). 4. Strategja Greków i Macedończyków. 5. Grecka marynarka wojenna i jej taktyka. 6. Sztuka oblężnicza Greków i Rzymian. 7. Okres rzymskiego wojska milicyjnego. 8. Okres rzymskiego wojska stałego. 9. Rzymska marynarka wojenna i jej taktyka.

GIERL CONSTANTIN, *Obst. — Studien über die Schlacht von St. Quentin (28 — 30 August 1914). Hft. 3. Die deutsche Führung vor und in der Schlacht. Hft. 4 Die französische Führung vor und in der Schlacht. Berlin, 1929, Mittler. Str. 48, 66. — C. B. W. sygn. 36.352/II.*

Broszury płk. Hierla stanowią 3 i 4 zeszyt cyklu pt. *Operative und taktische Aufgaben zum Studium des Marnefeldzuges 1914,* którego pierwsze dwa zeszyty sta-

nowią *Studien über die Führung der deutschen 1 Armee in der Zeit vom 29 August abends bis 30 August abends 1914.*

Budowę całego cyklu zadań przeprowadza autor tak, że najpierw stawia zagadnienia, a potem przeprowadza wywód i daje odpowiedź na każde pytanie, a wreszcie rzuca historyczną ocenę każdej fazy bitwy.

W ostatnich zeszytach rozpatruje autor następujące zadania:

1) Położenie w dn. 27 sierpnia o godz. 22 według oceny dowództwa 2 armji niemieckiej; 2) Położenie o godz. 8 rano d. 28 sierpnia; 3) Położenie znane dowództwu X rezerw. korpusu w dn. 28 sierpnia o godz. 14 — 15.

W zeszycie 4 rozpatruje autor następujące zadania: 1) Ogólne położenie wojska francuskiego w d. 25 sierpnia 1914. 2) Położenie, jak je sobie przedstawiało francuskie dowództwo wieczorem d. 27 sierpnia; 3) położenie, które się wytworzyło dla dowództwa 5 armji francuskiej do godz. 18 w d. 27 sierpnia; 4) położenie 5 armji francuskiej o godz. 20 — 21 d. 27 sierpnia; 5) położenie, które się wytworzyło dla 5 armji francuskiej do godz. 20 d. 28 sierpnia; 6) położenie, które powstało dla 5 armji francuskiej do południa 29 sierpnia; 7) położenie, które się wytworzyło dla 5 armji francuskiej do 2 godz. d. 29 sierpnia; 8) położenie, w jakiem znalazła się 5 armja francuska o godz. 7 rano d. 30 sierpnia 1914.

W zakończeniu każdego zeszytu charakteryzuje autor kierownictwo obustronne, przyczem zarówno stronie niemieckiej jak i francuskiej wytyka poważne błędy.

RATHGEN BERNHARD — *Das Geschütz im Mittelalter.. Quellenkritische Untersuchungen, Berlin, 1928, V. D. I. — Verlag. Str. XIX, 718, 14 tabl. rycin. — C. B. W. sygn. 112.929/III.*

Po wyzyskaniu istniejącej literatury i po oparciu się na nieznanych dotąd źródłach, zawartych w księgach miejskich i rachunkowych średniowiecznych miast niemieckich, omawia autor odkrycie prochu, dzieje początków broni palnej, przekształcanie i powolne doskonalenie jej, całą techniczną stronę jej wykonania oraz wpływ broni palnej na bieg wypadków. Praca ta, stanowiąca owoc długoletnich studjów, a wydana po śmierci autora, który już nie miał możności przeprowadzić jej ostatecznej rewizji, nosi w szczegółach pewne cechy niewykończenia, niemniej przedstawia ona poważną historyczną wartość. Dzieło rozpada się na cztery wielkie rozdziały: 1. Broń palna we Frankfurcie. 2. Broń palna w innych miejscowościach niemieckich. 3. Broń palna w miejscowościach pozaniemieckich. 4. Dawniejsza broń.

Obok treści interesującej każdego historyka broni palnej, a zwłaszcza artylerji, przedstawia dzieło dla nas specjalną wartość ze względu na obszerny źródłowo opracowany ustęp, poświęcony broni palnej w państwie krzyżackiem w latach 1362 — 1450.

ELZE WALTER — *Tannenberg. Das deutsche Heer von 1914 seine Grundzüge und deren Auswirkung im Sieg an der Ostfront. Breslau, 1928, Hirt. Str. 370.— C. B. W. sygn. 113.576/II.*

Elze wnosi pewne momenty nowe i ciekawe do dotąd omawianych zagadnień, a to na podstawie informacyj, uzyskanych od naocznych świadków. Autor stawia bitwę pod Tannenbergiem na szeroko odmalowanem podłożu ówczesnego wojska niemieckiego. Bitwa pod Tannenbergiem ogniskuje w sobie dodatnie rysy tego wojska. Praca Elzego rozpada się na dwie części: na mniejszą, obejmującą opracowanie zagadnienia i na nieco większą, podającą źródła, a więc rozkazy, zestawienia i t. p. materjały. W skład pierwszej części wchodzą następujące rozdziały: 1. Niemieckie wojsko z r. 1914, jego skład i właściwości, jego strategja i taktyka; 2. Wojsko rosyjskie i niemiecki sztab generalny; 3. Rosyjsko-francuskie przymierze wojskowe; 4. Rosyjski plan wojny; 5. Niemiecki i austrjacko-węgierski plan wojny; 6. Położenie na wschodzie na początku wojny; 7. Dowództwo Prittwitza i przerwanie bitwy pod Gąbinem. 8. Zmiana w dowództwie na froncie wschodnim i zarządzenia wydane przed przybyciem Hindenburga; 9. Bitwa pod Tannenbergiem

Część źródłowa składa się z następujących grup materjałów: 1. Memorjały sztabu generalnego. 2. Rozkazy, dokumenty, zarządzenia 8 armji (Prittwitza) od 1 do 20 sierpnia 1914. 3. Dokumenty, memorjały, fonogramy i zarządzenia Nacz.

Dowództwa, wydane w związku z odwrotem za Wisłę i wstrzymanie tego odwrotu między 20 a 22 sierpnia. 4. Zarządzenia gen. Prittwitza przed nadejściem rozkazu zwalniającego go z dowództwa i przed przybyciem Hindenburga, t. j. między 20 a 23 sierpnia. 5. Wymiana depesz między feldm. Conradem a gen. Prittwitzem oraz między gen. Prittwitzem a gen. Moltkem. 6. Rozkazy, raporty i sprawozdania w związku z bitwą pod Tannenbergiem między 23 sierpnia a 4 września. 7. Wykaz aktów (653) użytych przy pracy. 8. Wykaz dzieł (292) wykorzystanych w pracy. 9. Dodatki.

OEHMICHEN, *col. — Essai sur la doctrine de Guerre des Coalitions. La direction de la Guerre (novembre 1914 — mars 1917). Paris, 1927, Berger-Levrault. Str. 161. — C. B. W. sygn. 111.910/II.*

Jest to studjum teoretyczno-operacyjne i organizacyjne, poświęcone próbie ustalenia zasad współdziałania w wojnie koalicyjnej, na podstawie doświadczeń wojny światowej w zakresie skoordynowania działań wojsk poszczególnych państw Ententy od listopada 1914 do marca 1917 roku.

Autor podkreśla potrzebę wspólnego dowództwa w wojnie koalicyjnej, wpływ błędów Ententy pod tym względem na przedłużenie wojny do 1918 roku i rolę, odegraną przez naczelne dowództwo francuskie podczas wojny światowej w kierunku skoordynowania akcji na wszystkich frontach Koalicji. Na poparcie swoich wywodów przytacza dokumenty, dotyczące konferencyj międzysojuszniczych w 1915 i 1916 r., korespondencję naczelnych dowództw koalicyjnych i dane co do stosunku liczebnego sił zbrojnych obu stron oraz co do wytwórczości przemysłu wojennego Koalicji w sierpniu 1916 r., jako dowód jej przewagi już na 2 lata przed końcem wojny.

Książka składa się ze wstępu i 3-ch rozdziałów: I — kierownictwo ogólne działań wojennych koalicji w 1916 r.; II Zaangażowanie się koalicji na wschodzie (1914 — 1916 r.). III — Czy koalicja mogła odnieść zwycięstwo w 1917 r., oraz z konkluzji autora.

KOELTZ *commandant. — L'offensive allemande de 1918. Les conditions politiques et militaires de l'offensive. Paris, 1928, A. Costes. Str. 80.*

Autor, znany francuski krytyk wojskowy, swoje studjum polityczno-historyczne i operacyjno-historyczne, poświęca warunkom zarówno natury politycznej, jak i wojskowej, w których zaczęła się i przeprowadzoną została ofensywa niemiecka na froncie zachodnim w 1918 r., przyczynom klęski niemieckiej i ustaleniu odpowiedzialności kanclerza Hertlinga oraz gen. Ludendorffa, któremu zarzuca brak zrozumienia polityki, zaborczość, świadome pomijanie pewnych zasad wojskowych i zbyt dogmatyczne lub nieodpowiednie stosowanie innych.

Praca ta oparta na urzędowych i półurzędowych źródłach niemieckich, zawiera zapożyczone z nich teksty dokumentów i dane liczbowe co do uzbrojenia, amunicji i sprzętu wojska niemieckiego, oraz co do sił zbrojnych obu stron walczących na froncie zachodnim.

Książka składa się ze wstępu i 3-ch rozdziałów: I — Warunki polityczne ofensywy; II — Kwestja odpowiedzialności politycznych; III — Warunki wojskowe ofensywy.

Tekst jej ukazał się w formie artykułów w „Revue d'Histoire de la Guerre Mondiale" z kwietnia, lipca i października 1927 r. pod tytułem „Les causes de l'effondrement militaire allemande en 1918".

EDMONDS J. E., *brig.-gen. — Military operations. France and Belgium 1914. Antwerp, La Bassée. Armentières, Messines and Ypres, October — november 1914. Maps and sketches compiled by major A. F. Becke.<History of the great war based on official documents, by direction of the Historical Section of the Committee of Imperial Defence>. London, 1925, Macmillan and Co. Str. XXVII, 4, 548 — Military operations. France and Belgium. 1915. Winter 1914 — 1915: Battle of Neuve Chapelle, Battles of Ypres. Maps and sketches compiled by major A. F Becke. >History of the great war based on official documents, by direction of the Historical Section of the Committee of Imperial Defence> London, 1927, Macmillan and Co. Str. XXXIX, 433. — C. B. W. sygn. 25.216/II.*

Generał brygady Edmonds, szef sekcji historycznej komitetu obrony Imperjum Brytyjskiego, opracowuje operacyjną i taktyczną historję udziału wojsk angielskich w wojnie światowej na froncie zachodnim, uwzględniającą również działania przeciwników oraz sprzymierzonych i wraz z szeregiem prac innych autorów (działania wojsk angielskich na frontach pozaeuropejskich, działania na morzu, wojna powietrzna, historja służb) wchodzącą w skład angielskiej historji wojny światowej, opartej na dokumentach urzędowych (History of the great war based on official documents) i wydawanej pod ogólnem kierownictwem wyżej wymienionej sekcji historycznej.

II tom jego historji działań na froncie zachodnim (I tom tej pracy, patrz Wojskowe Wiadomości Bibljograficzne Tom I zeszyt 3/1923 r. str. 8) obejmuje okres czasu od 19 września 1914 roku (po bitwie nad Aisne i przeniesieniu wojsk angielskich do Flandrji) do 22 listopada tegoż roku, t. j. do wojny okopowej.

Składa się z przedmowy autora, notatek objaśniających, wstępu i 18 rozdziałów, podzielonych na szereg paragrafów i dotyczących sytuacji ogólnej na północy, oblężenia Antwerpji, początku ewakuacji twierdzy, walk pod Antwerpją, wysłania odsieczy angielskiej, odwrotu belgijskich armij polowych z pod Antwerpji, wylądowania wojsk angielskich, walk do upadku Antwerpji, odwrotu nad Yzerę, rozszerzenia frontu we Flandrji przez wojska angielskie, działań poszczególnych korpusów i dywizyj angielskich pod La Bassée, Armentières, Messines i Ypres, na tle całokształtu działań na froncie zachodnim; omawia również stan armji angielskiej, politykę wojenną, sprawę amunicji, zakwaterowania, wyekwipowania i zaopatrzenia wojsk, plany stron i obustronne działania.

Praca oparta jest na urzędowych źródłach angielskich, relacjach uczestników, urzędowych i półurzędowych źródłach belgijskich i na literaturze belgijskiej, francuskiej oraz niemieckiej. Wykaz źródeł podany jest w książce.

Zawiera wykazy strat angielskich według dywizyj i niemieckich według korpusów, 45 aneksów (O. de B., teksty rozkazów operacyjnych), indeks ogólny i indeks broni oraz formacyj, 17 szkiców w tekście i 40 map w oddzielnej teczce.

Tom III, opracowany przez gen. Edmondsa oraz kpt. Wynne G. C., obejmuje okres czasu od 23 listopada 1914 r. do 25 maja 1915 r. i składa się z przedmowy, notatek objaśniających oraz 18 rozdziałów, podzielonych na szereg paragrafów i omawiających wydarzenia ostatnich tygodni 1914 r., wojnę okopową w styczniu, lutym i marcu 1915 r., walki pod Cuinchy, Givenchy i Saint-Eloi, sprawę amunicji, uzupełnianie i stan wojska w 1915 r., plany działań sprzymierzonych na 1915 r., przygotowanie i przebieg bitew pod Neuve-Chapelle w marcu 1915 r. oraz bitew pod Ypres w kwietniu i maju 1915 r.; zawiera ocenę roku 1915 zarówno na froncie zachodnim, jak i na półwyspie Gallipolijskim, na froncie rosyjskim oraz bałkańskim.

Praca ta oparta jest na angielskich źródłach urzędowych, pamiętnikach i wspomnieniach osobistych uczestników i historjach pułkowych, na urzędowych źródłach francuskich (co do działań francuskich), belgijskich( co do działań belgijskich) i niemieckich (co do działań niemieckich), oraz na literaturze niemieckiej. Wykaz źródeł podany jest w książce.

Autorzy podkreślają wysiłek angielski w 1915 r. w kierunku uzupełnienia wojska, organizacji zaopatrzenia w amunicję i przeprowadzenia działań przy pomocy świeżo utworzonych dywizyj.

Książka zaopatrzona jest w 36 aneksów (O. de B. wojsk angielskich, belgijskich i niemieckich, teksty rozkazów operacyjnych i innych dokumentów), wykazy strat, tablice chronologiczne wydarzeń na poszczególnych frontach od grudnia 1914 r. do maja 1915 r. włącznie, indeks miejscowości, indeks nazwisk i zagadnień, indeks rodzajów broni i formacyj (do pułków włącznie w dół), 21 szkiców w tekście i 13 map w oddzielnej teczce.

Na końcu książki podane są oceny jej przez czasopisma angielskie.

DESMAZES, *lieut.-col et* NAOUMOVITCH *cmdt. — Les victoires serbes en 1914. Préface de M. le Maréchal Joffre. Avec 7 croquis ou cartes hors texte. Paris, 1928, Berger-Levrault. Str. IX, 124. — C. B. W. sygn. 113.501/II.*

Jest to praca operacyjno-historyczna o działaniach serbskich i austrjackich na froncie bałkańskim od początku wojny światowej do połowy grudnia 1914 roku.

Po zarysie politycznej historji Serbji od 1812 do 1914 r. autorzy omawiają plany operacyjne i siły obu stron w przededniu wojny, warunki terenowe teatru działań, pierwszą ofensywę austrjacką, bitwę nad rzeką Jadarem i odwrót 5-ej armji austrjackiej za Drynę w sierpniu 1914 r., przegrupowanie sił, ofensywę serbską w Sremie we wrześniu, drugą ofensywę austrjacką, ofensywę serbską w Bośnji we wrześniu — październiku, odwrót serbski, bitwę nad rzeką Kolubarą w listopadzie, ewakuację Belgradu 22 listopada, ofensywę serbską i odwrót austrjacki w grudniu 1914 roku.

Oparta jest na urzędowych źródłach serbskich i na opracowaniach austrjackich, oraz zaopatrzona w przedmowę marszałka Joffre'a.

Praca ta ukazywała się w formie artykułów w „Revue Militaire Française" od września do listopada 1927 r. i od lutego do kwietnia 1928 r. włącznie.

Zawiera O. de B. i 7 szkiców.

DEARLE N. B. — *Dictionary of official war - time organizations. — Economic and social history of the world war. British series. — Carnegie Endowment for International Peace — London, 1928, Humphrey Milford, Oxford University Press. Str. XVII, 323. — C. B. W. sygn. 113.578/II.*

Jest to praca o charakterze encyklopedycznym z zakresu historji wojny światowej, zawierająca krótkie dane o czasie i okoliczności powstania, zadaniach, podziale i datach ewentualnego rozwiąznia wszystkich oficjalnych organizacyj czasu wojny i po wojnie (do 1922 r.) w Wielkiej Brytanji (ministerstw, departamentów, komisyj, komitetów, urzędów i ciał analogicznych).

Oparta na źródłach urzędowych, ma na celu przejrzyste zobrazowanie organizacji wojennej wszystkich działów administracji angielskiej. Działy te i organizacje wewnątrz działów ułożone są w porządku alfabetycznym.

Książka składa się z przedmowy wydawcy, przedmowy autora, wykazu użytych w pracy skrótów i z 42 paragrafów, odpowiadających głównym działom administracji cywilnej i wojskowej.

Wchodzi ona w skład serji angielskiej cyklu wydawnictw Carnegie'go, poświęconych gospodarczej i społecznej historji wojny światowej.

*Les Armées françaises dans la Grande Guerre. Tome I. La guerre de mouvement. Opérations antérieures au 14 novembre 1914. 2-e volume. La manoeuvre en retraite et les préliminaires de la bataille de la Marne (str. VIII, 842). Annexes 2 volumes (1043 i 1040 str.). Cartes: 2 volumes — Tome III. Les offensive de 1915. L'hiver de 1915 — 1916 (1-er mai 1915 — 21 février 1916). Str. IX, 720. Annexes: 4 volumes (str. 1141, 1244, 1395 i 932). Cartes: 1 volume. — Tome VII. La campagne offensive de 1918 et la marche au Rhin (18 juillet 1918 — 28 juin 1919). 1-er volume 18 juillet 1918 — 25 septembre 1918 (str. VIII, 450). Annexes: 2 volumes (str. 770 i 733). Cartes: 1 volume. Paris, 1923 — 1926, Ministère de la Guerre, Etat-Major de l'Armée, Service Historique. — C. B. W. sygn. 25.501/III i 151.035/III.*

Z 10-ciu tomów (19-tu woluminów tekstu) urzędowej historji działań wojska francuskiego na wszystkich frontach wojny światowej, zapowiedzianych w programie wydawnictwa, opracowane zostały przez poszczególne sekcje biura historycznego francuskiego sztabu generalnego w latach 1922 — 1926 i ukazały się w handlu księgarskim w okresie 1925 — 1927 r. następujące części:

Wolumin 1 tomu I (omówiony w Wojskowych Wiadomościach Bibljograficznych T. II zeszyt 4/1925 r. str. 14 — 15), wolumin II tomu I, tom III, wolumin I tomu VII i tom X w 2-ch woluminach (omówiony w Wojskowych Wiadomościach Bibljograficznych T. II zeszyt 2/1926 r. str. 15 — 16), wraz z 9 woluminami aneksów i 4 woluminami map.

II wolumin tekstu tomu I traktuje o stosunkach w naczelnem dowództwie francuskiem, o odwrocie wojsk francuskich i walkach poprzedzających bitwę nad Marną, o fortecach francuskich, zdobytych przez Niemców, o obozie warownym Paryża, o położeniu na innych frontach i o składzie sił francuskich, angielskich oraz niemieckich na froncie zachodnim w dniu 5 września 1914 r. Dołączone są do tego woluminu tekstu 2 woluminy aneksów, zawierające 2664 dokumentów z okresu 1910 r. — 15 października 1914 r., oraz 2 woluminy map w ilości 78.

Tom III (jeden wolumin tekstu), obejmujący okres od dnia 1 maja 1915 r. do dnia 21 lutego 1916 r., omawia położenie na froncie zachodnim do końca 1915 r., drugą bitwę w Artois, działania wojenne na innych częściach frontu zachodniego, plan ofensywy ogólnej na froncie zachodnim i przygotowania do niej, ofensywę dnia 25 września do dnia 6 października 1915 r., t. j. drugą bitwę w Szampanji i trzecią bitwę w Artois, wstrzymanie działań zaczepnych jesienią 1915 r., reorganizację wojska francuskiego i przygotowania do nowej ofensywy, wreszcie położenie na froncie zachodnim przed bitwą pod Verdun w lutym 1916 r. Dołączone są do tego tomu 4 woluminy aneksów, zawierające 3437 dokumentów za czas od 13 stycznia 1915 r. do 31 marca 1916 r., oraz wolumin map w ilości 60.

I wolumin tekstu tomu VII, obejmujący okres czasu od dnia 18 lipca do dnia 25 września 1918 r., omawia przygotowania (14 czerwca do 17 lipca 1918 r.) do podjęcia ofensywy przez wojska sprzymierzone na froncie zachodnim, sytuację ogólną sił walczących na różnych frontach w dniach 17 — 18 lipca 1918 r., drugą bitwę nad Marną (18 lipca — 7 sierpnia 1918 r.), trzecią bitwę w Pikardji (8 — 29 sierpnia 1918 r.), parcie ku t. zw. „pozycji Hindenburga", bitwę pod Saint-Mihiel i przygotowania do ogólnego natarcia (30 sierpnia — 25 września 1918 r.), oraz podaje wykazy francuskich zdobyczy i strat w ludziach i w materjale. Do tego woluminu tekstu dołączone są 2 woluminy aneksów, zawierające 1292 dokumentów za czas od 14 czerwca do 25 września 1918 r., oraz wolumin map w ilości 37.

Praca odznacza się jasnością bardzo szczegółowego omówienia wydarzeń, przejrzystością układu dokumentów, popierających tekst i bardzo skrupulatnie opisanych, oraz starannem i dokładnem wykonaniem map.

## PRZEMYSŁ WOJENNY.

BLANCHARD RAOUL, *prof. — Les forces hydro-électriques pendant la guerre. <Histoire économique et sociale de la guerre mondiale. Série française. La guerre et l'industrie française. — Publications de la Dotation Carnegie>. Paris, 1925, Les Presses Universitaires de France. Str. XII, 128. — C. B. W. sygn. 27.818/II i 110.378/II.*

Autor jest profesorem uniwersytetu w Grenoble. Książka jego stanowi studjum techniczno-gospodarcze z zakresu historji wojny światowej, poświęcone sprawie wyzyskania przez francuski przemysł wojenny i prywatny siły pędnej rzek dla uruchomienia maszyn elektrycznych wobec pozostawania francuskich kopalń węgla bądź to pod okupacją niemiecką, bądź też pod obstrzałem artylerji nieprzyjacielskiej.

Autor podkreśla trudne położenie Francji, wytworzone przez zmniejszenie się produkcji węgla od października 1914 r., oraz wysiłki czynione w kierunku zaradzenia temu stanowi rzeczy.

Praca ta, oparta na źródłach urzędowych i zawierająca szereg danych statystycznych, wchodzi w skład serji francuskiej cyklu wydawnictw fundacji Carnegie'go, poświęconych ekonomicznej i społecznej historji wojny światowej.

KELLER CHARLES, *col. — The power situation during the war. Washington, 1921, Government Printing Office. Str. VII, 300. — C. B. W. sygn. 21.623/II.*

Autor, płk. inż. wojska amerykańskiego, swoją pracę techniczno-gospodarczą z zakresu historji wojny światowej poświęca sprawie stanu energji elektrycznej w Stanach Zjednoczonych w związku z działalnością wzmożoną przemysłu amerykańskiego dla celów wojennych państw walczących, a mianowicie: Anglji, Francji i Rosji, a następnie również samych Stanów Zjednoczonych.

Podkreśla wyczerpanie się energji elektrycznej kraju podczas wojny wskutek masowych obstalunków wojskowych i stawia wnioski na przyszłość.

Fachowa praca ta, oparta na źródłach urzędowych i ujęta w szereg raportów oficerów - inżynierów, zawiera obfity materjał statystyczny i techniczny.

Tom IV. (Jeden wolumin tekstu) obejmujący okres od dnia 1 maja 1915 r. do dnia 21 lutego 1916 r., omawia położenie na froncie zachodnim do końca 1915 r., drugą bitwę w Artois, działania wojenne na innych częściach frontu zachodniego, plan ofensywy aliantów na froncie zachodnim i przygotowania do niej, ofensywę dnia 25 września do dnia 4 października 1915 r. [tj. drugą bitwę w Szampanji i trzecią bitwę w Artois], wstrzymanie działań zaczepnych jesienią 1915 r. i wyczerpanie wojska francuskiego i przygotowania do obrony. Wreszcie położenie na froncie zachodnim przed bitwą pod Verdun w lutym 1916 r. Dołączono są do tego tomu 4 woluminy aneksów, zawierające 2487 dokumentów za czas od 1 maja 1915 r. do 31 marca 1916 r., oraz wolumin zawierający 60 map.

Końcowa część tomu VII, obejmujący okres czasu od dnia 18 lipca do dnia 25 września 1918 r., omawia przygotowania (14 czerwca do 17 lipca 1918 r.) do podjęcia ofensywy przez wojska sprzymierzone na froncie zachodnim, sytuację ogólną sił walczących na różnych frontach w dniach 17 — 18 lipca 1918 r., drugą bitwę nad Marną (18 lipca — 7 sierpnia 1918 r.), trzecią bitwę w Pikardji (8 — 26 sierpnia 1918 r.), ofensywę pod Saint-Mihiel, przygotowania do ogólnego natarcia (30 sierpnia — 25 września 1918 r.), oraz wysiłek armji francuskiej i strat w ludziach i w uzbrojeniu. Do tego woluminu tekstu dołączone są 2 woluminy aneksów, zawierające 1292 dokumentów za czas od 14 czerwca do 25 września 1918 r. oraz wolumin map w liczbie 37.

Praca odznacza się ogromnym bogactwem materjału źródłowego, przejrzystością układu dokumentów, zwięzłym tekstem i bardzo skrupulatnie opracowanych, oraz starannie i dokładnie wykonanych map.

## PRZEMYSŁ WOJENNY.

BLANCHARD RAOUL, prof. — *Les forces hydro-électriques pendant la guerre.* „*Histoire économique et sociale de la guerre mondiale. Série française*". (*Publications de la Dotation Carnegie*). Paris, 1924, Les Presses Universitaires de France. Str. XII, 226. — C. B. W. sygn. 27818/II i 28037/II.

Autor jest profesorem uniwersytetu w Grenoble. Książka jego stanowi studjum techniczno-gospodarcze, z którego widać, jak wielkie w czasie wojny światowej zadanie wypełniła siła wodna, wobec utraty przez Francję zagłębi węglowych, przez rozwinięcie elektrowni wodnych w okolicach Alp i Pirenejów, bądź to pod kontrolą państwa, bądź też pod kierunkiem inicjatywy prywatnej.

Autor podkreśla, jaki był stan przemysłu elektrycznego przed wojną, jaki wzrost nastąpił od 1914 r. oraz wysiłki Francji w kierunku wyzyskania tanich źródeł energji.

Praca ta, oparta na źródłach urzędowych i zawierająca szereg danych statystycznych, stanowi w całości cenny nabytek serji wydawnictw Dotacji Carnegie, poświęconych gospodarczej i społecznej historji wojny światowej.

KELLER CHARLES, col. — *The power situation during the war.* Washington, 1921, Government Printing Office. Str. VII, 300. — C. B. W. sygn. 31622/II.

Autor, płk. inżynierji armji amerykańskiej, zwrócił przez badanie gospodarcze uwagę na znaczenie, jakie w czasie wojny odegrała sprawa energji elektrycznej w Stanach Zjednoczonych w związku z działalnością wojenną przemysłu amerykańskiego dla celów wojennych państw walczących a zwłaszcza Anglji, Francji i Rosji, a następnie również samych Stanów Zjednoczonych.

Podkreśla wyczerpanie się energji elektrycznej kraju podczas wojny wskutek masowych zamówień wojskowych i stawia wnioski na przyszłość.

Omawiana praca ta, oparta na źródłach urzędowych i ujęta w szereg raportów i sprawozdań, stanowi bardzo cenny materjał statystyczny i techniczny.

# SPIS DZIEŁ OMÓWIONYCH


str.

Armées — Les Armées françaises dans la Grande Guerre . 18
Becker, gén. — Les heures de la Grande Guerre . . . 13
Blanchard Raoul, prof. — Les forces hydro-electriques pendants la guerre . . . . . . 19
Bojcow M. — Mołodioż i oborona . . . . . . . 3
Bubnow A. — Grażdanskaja wojna, partija i wojennoje dieło 12
Buchanan G. — Mémoires de sir George Buchanan . . . 10
Cejtlin W. — Organizacja swiazi w striełkowoj diwizii i korpusie . . . . . . 4
Dearle N. B. — Dictionary of official war-time organizations : 18
Desmazes, lieut. col. et Naoumovitch, cmdt. — Les victoires serbes en 1914 . . . . 17
Didienko A. — Takticzeskoje primienienije maskirowki . . 6
Edmonds J. E., brig. gen. — Military operations . . . 16
Elze Walter — Tannenberg : 15
Fayle C. Ernest — The war and the shipping industry . . 12
Flournoy Francis Rosebro — Parliament and war . . . 10
Gazi Mustafa Kemal Pascha— Die nationale Revolution, 1920 — 1927 . . . . . . . 11
Gierl Constantin, Obst. — Studien über die Schlacht von St. Quentin . . . . . . 14
Gieronimus A.—Partja i krasnaja armija . . . . . 4
Gross, Otto, kapit. zur See, Dr. — Seekriegslehren im Lichte des Weltkrieges . . . . 7
Gurow S. i Szildbach K. — Ochrana i oborona żeleznych dorog 7

str.

Hallgarten Wolfgang — Studien über die deutsche Polenfreundschaft in der Periode der Märzrevolution . . . . 12
Jegorjew W. — Bałtijskoje morie . . . . . . 9
Keller Charles, col. — The power situation during the war . 19
Kniga — Wojennaja kniga posle mirowoj wojny . . 3
Koeltz commandant — L'offensive allemande de 1918 . . 16
Kazaczestwo — Mysli sowriemiennikow o proszłom, nastojaszczem . . . . . . 10
Kromayer Johannes und Veith Georg. — Heerwesen und Kriegsführung... . . . . . . 14
Kuzmin N. — Położenije S. S. S. R. i woprosy oborony . . 3
Leonardow B. — Organizacija miedicinskoj pomoszczi w pole . 8
Livre — Le livre blanc allemand de 1919 sur les responsabilites . . . . . . . 9
Lucas, col. — Ce que tout chef doit savoir . . . . . 4
Lyncker, Oblt. — Das Sandkastenbuch . . . . . 5
Łuczinin W. — Protiwowozdusznaja oborona w striełkowom połku na pochodie i w boju : 5
Malinowskij L. — Zenszczina i oborona . . . . . . 3
Mieńczukow E. — Boi w usłowijach okrużenija . . . 6
Oehmichen, col.—Essai sur la doctrine de Guerre des Coalitions 16
Ohquist Johannes — Finnland 9
Otdieł — Wojenno-Istoriczeskij Otdieł Szwiedskogo Gienieralnogo Sztaba . . . . . 13
Oven v. — Strassenkampf . 6
Rathgen Bernhard — Das Geschütz im Mittelalter . . . . 15

Rospisanije — Wysoczajsze utwierżdiennoje wospisanije sborow wojsk dla letnich zaniatij w 1914 godu . . . . . . 4
Sakowicz A. — Riecznyje i oziernyje fłotilii . . . . . 7
Sbornik — Wojenno-Sanitarnyj sbornik . . . . . 8
Suchow W. — Kratkij oczerk istorii wojennogo iskustwa . . 13
Szilowskij E. — Na Bieriezinie 13
Szur I. W. i Szpajer N. M. — Wojenno - wietierinarnaja służba 8
Trikowskij N. — Bojewoj poriadok roty pod ogniom . . 5
Wierchowskij A. — Obszczyj sbor i maniowry . . . . 5
Witte S. J., graf — Wospominanija . . . . . . 11
Żigur J. — Buduszczaja wojna i zadaczi oborony S. S. S. R. 6

# WYDAWNICTWA
# CENTRALNEJ BIBLJOTEKI WOJSKOWEJ.

Nr. 1. Organizacja bibljotek wojskowych w świetle rozkazów M. S. Wojsk. Warszawa, 1921, Wojsk. Inst. Nauk.-Wyd.
Nr. 2. Skorowidz katalogu działowego Centralnej Bibljoteki Wojskowej. Warszawa, 1922, Min. Spraw Wojsk.
Nr. 3. Polska bibljografja wojskowa. Część I. Nauki wojskowe. T. I — do r. 1904; T. II — od r. 1905 — 1920. Dodatek. Warszawa, 1921 — 1923. Wojsk. Inst. N. W.
Nr. 4. Komunikat bibljograficzny. T. I — IX. Warszawa, 1921 — 1929, Wojsk. Inst. N. W.
Nr. 5. Pieczęci dawnych polskich bibljotek wojskowych (w przygotowaniu).
Nr. 6. Wojskowe wiadomości bibljograficzne. T. I —VI. Warszawa, 1923 — 1929, Wojsk. Inst. N. W.
Nr. 7. Bibljografja druków dotyczących powstania styczniowego. 1863/5. Warszawa, 1924, Wojsk. Inst. N. W.
Nr. 8. Bibljoteka Kwatermistrzowstwa Generalnego Wojska z r. 1831. Warszawa, 1925, Wojsk. Inst. N. W.
Nr. 9. Instrukcja dla kierowników bibljotek wojskowych. Część: Księgozbiór (litogr.) Warszawa, 1926, Centr. Bibl. Wojsk.
Nr. 10. Les bibliothèques militaires modernes. Varsovie, 1926. Société des Sciences Militaires.
Nr. 11. Polskie bibljotekarstwo wojskowe, jako odrębna gałąź ogólnego bibljotekarstwa. Warszawa, 1926, Drukarnia Min. Spraw Wojsk.
Nr. 12. Pro memoria. Katalog wystawy bibljotekarskiej w Centralnej Bibljotece Wojskowej. Warszawa, 1926, Drukarnia Min. Spraw Wojsk.
Nr. 13. Bibljoteka Korpusu Kadetów w Kaliszu 1820 — 1831. (w przygotowaniu).
Nr. 14. Bibljoteka Szkoły Aplikacyjnej. 1808 — 1831. (w przygotowaniu).
Nr. 15. Z dziejów polskich bibljotek wojskowych. I. Bibljoteka Szkoły Rycerskiej 1766 — 1794. (w druku).
Nr. 16. Sprawozdanie z działalności Centralnej Bibljoteki Wojskowej 1919 — 1924, 1925, 1926, 1927/8. Warszawa, 1925 — 1928.
Nr. 17. Nowości bibljoteczne. T. I. Warszawa, 1929, Polska Zbrojna.
Nr. 18. Przegląd literatury historyczno-wojskowej. T. I. Warszawa, 1929, Wojsk. Biuro Hist.
Nr. 19. Podręcznik bibljotekarski dla kierowników bibljotek wojskowych: (w druku).

## WYDAWNICTWA CENTRALNEJ BIBLJOTEKI WOJSKOWEJ.

Nr. 1. Organizacja bibljotek wojskowych w świetle rozkazów M. S. Wojsk. Warszawa, 1921, Wojsk. Inst. Nauk.-Wyd.

Nr. 2. Skorowidz katalogu działowego Centralnej Bibljoteki Wojskowej. Warszawa, 1922, Min. Spraw Wojsk.

Nr. 3. Polska bibljografja wojskowa. Część I. Nauki wojskowe. T. I — do r. 1904; T. II — od r. 1905 — 1920. Dodatek. Warszawa, 1921 — 1923. Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 4. Komunikat bibljograficzny. T. I — IX. Warszawa, 1921 — 1929. Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 5. Pieczęci dawnych polskich bibljotek wojskowych (w przygotowaniu).

Nr. 6. Wojskowe wiadomości bibljograficzne. T. I — VI. Warszawa, 1923 — 1929. Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 7. Bibljografja druków dotyczących powstania styczniowego. 1863/5. Warszawa, 1924, Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 8. Bibljoteka Kwatermistrzowstwa Generalnego Wojska z r. 1821. Warszawa, 1925, Wojsk. Inst. N. W.

Nr. 9. Instrukcja dla kierowników bibljotek wojskowych. Część: Księgozbiór (Biblofor) Warszawa, 1926. Centr. Bibl. Wojsk.

Nr. 10. Les bibliothèques militaires modernes. Varsovie, 1926. Société des Sciences Militaires.

Nr. 11. Polskie bibljotekarstwo wojskowe, jako odrębna gałąź ogólnego bibljotekarstwa. Warszawa, 1926, Drukarnia Min. Spraw Wojsk.

Nr. 12. Pro memoria. Katalog wystawy bibljotekarskiej w Centralnej Bibljotece Wojskowej, Warszawa, 1926, Drukarnia Min. Spraw Wojsk.

Nr. 13. Bibljoteka Korpusu Kadetów w Kaliszu 1820 — 1831. (w przygotowaniu).

Nr. 14. Bibljoteka Szkoły Aplikacyjnej. 1808 — 1831. (w przygotowaniu).

Nr. 15. Z dziejów polskich bibljotek wojskowych. I. Bibljoteka Szkoły Rycerskiej 1765 — 1794. (w druku).

Nr. 16. Sprawozdanie z działalności Centralnej Bibljoteki Wojskowej 1919 — 1924, 1925, 1926, 1927/8. Warszawa, 1925 — 1928.

Nr. 17. Nowości bibljoteczne. T. I. Warszawa, 1929. Polska Zbrojna.

Nr. 18. Przegląd literatury historyczno-wojskowej. T. I. Warszawa, 1929. Wojsk. Biuro Hist.

Nr. 19. Podręcznik bibljotekarski dla kierowników bibljotek wojskowych (w druku).